

5

U E p m m p t m e
m e g m p f o

U p m e
1882

9 X 2003

8-93
Ա-6.4

ԱՇԽԱՏՈՒԹԵԱՆ
ՍԱՆԴՈՒՂՔԸ

Ա Լ Գ Ի Կ
Ե Ր Ե Խ Ա Ն Ե Ր Ի Հ Ա Մ Ա Ր

Ե Ր Ե Խ Ա Ն
Է. ՏԵՐ ԳՐԻԳՐԵԱՆՅԻ ԿՊԱՐԱՆ
1882

8-93

Ա-64

ար

ԱՇԽԱՏՈՒԹԵԱՆ

ՍԱՆԴՈՒՂՔԸ

ՎԵՊԻՆ

ԵՐԵՎԱՆԻ ԲԱՆԿԱՅԻՆ

ԹԱՐԳԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԷՍԻՆԻ ՑԷՐ-ԳՐԻԳՈՐԵԱՆՑ

ԵՐԵՎԱՆ

Է. Տէր Գրիգորեանի պատրան

1882

6802

6122

Дозволено Цензурою. 19 Августа 1882 г.
Тифлисъ.

Типографія Эмина Теръ-Григорянцъ въ Эривани, на углу
Астафьевской и Бебутовской улицъ.

Հ Ն Ծ Ա Յ

ԽԵԼՕՔ ԵՒ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԷՐ

ԱՂՋԻԿՆԵՐԻՆ

ԵՒ ԻՄ

ՎԻՐԳԻՆԷՐՍ

ԱԹԽԱՅՈՒԹԵԱՆ
ՍԱՆԴՈՒՂՔԸ

ՊՔՐԻԿ ՎՊՈՎԱՌԷՆԱՎԱ-
ՐԱԿԵԼՈՒ ՀԵՌ ԲՈՂՈ-
ՐՈՎԻՆ ՍԷՐ ՀՈՆԵՐԻ
ԵՐԲ ՆԱ ՎԱԿՈՒՄ ԷՐ,
ԽԱՂՈՒՄ ԷՐ ԻՆՐ ԸՆ-
ԿԵՐՆԵՐԻ ՀԵՌ, ՆՐ-
ԿԱՌՎՈՒՄԷՐ ՆՈՐԱ ՄԷՋ
և ՈՒՐԱԽՈՒԹԻՒՆ, և ՆՐԱՄՈՒԹԻՒՆ,
և ՀՆԱՐԱՂԻՄՈՒԹԻՒՆ, ԻՍԿ ԵՐԲ ՎԻ-
ՄԻ ՈՒՍԱՆԵՐ, ԱՄԵՆԱՅՆ ԻՆՉ ՃԱՆՃՐԱ-
ԳՆՈՒՄ ԷՐ ՆՈՐԱՆ, ԱՄԵՆԱՅՆ ԻՆՉ ՂԸ-

Ժուար էր թվում: Երբ դաստիարակուհին նորան յանդիմանում էր, նա լաց էր լինում և կարծումէր թէ նորա հետ անարգարութեամբ են վարվում:

Մի անգամ նա շատ դառն օրի պատահեց. պիտի աւարտէր նկարը, բայց այդ նորան շատ էր ձանձրացրել և նա անհոգութեամբ քսմսում էր մատիտով. աիկին Վիրսիլը, նորա դաստիարակուհին, մօտեցաւ, նայեց և ասաց. «Մի՞թէ կարելի է այդպէս անհոգութեամբ նկարել. նայեցէք, ձեր նկարած ջուրը նման է ձլուպի, խօտը՝ կարծես յարդ լինի, իսկ ծառերը, չգիտեմ, ճշմարիտ, թէ ինչն են նմանում. նպա ուրեմն կարելի՞ է արդեօք այդպէս անճոռնի նկարել: Ամէ՛թ է, դուք արդէն մեծ էք, բայց հինգ տարեկան աղջկայ պէս էք նկարում»:

Վառփառէն իրեն անպատուած համարեց՝ հինգ տարեկան աղջկայ համեմատեցնելու համար և լաց եղաւ. արտասուէքը կաթկթեցին նկարի վերայ և բոլորովին փչացրին նորան. — ստիպուած էր դէն գցել նկարը:

Այս առաջին վշտից յետոյ, եկաւ երկրորդը. հարկաւոր էր սովորել պիանոի վերայ դասը, բայց արտասուած աչքերը դժուարութեամբ էին ջոկում երաժշտական խաղերը (նօթաները), բոլոր նշաններ ջոկելը ձանձրութիւն դարձաւ և այդ դասը յանկարծ դժուարացաւ: Վառփառէն սկսեց անուշադիր կերպով խբել պիանոի ստեղծութիւններին (КЛАВИШИ), բարկանումէր, և նորան — նոր յանդիմանութիւն: Վերջապէս հարկաւոր էր վճռել թուարանական խըն-

դիրք. բոլոր թուերը, կարծես գիտութեամբ դժուար էին, կարծես խառն ի խառն էին դրուած:

Այդէն վաղուց պարապելու համար նշանակած ժամանակը անցել էր, բայց խնդիրը տակաւին որոշուած չէ: Վառվառէն բարկանումէր, լաց էր լինում, արտասուքով լուանում էր գրուածը և տեսաւ զարձաւ անձոռնի — կեղտոտուած երեսների մի ժողովածու, որոյ մէջ թուերը այնպէս էին փչացել, որ շ-ը չէր սրտովում ինչ և Յից, և այս պատճառաւ ո՛չ միայն Վառվառէն, այլ և մի ուրիշ, աւելի հանգիստ աղջիկ՝ չէր կարողանալ վճռել խնդիրը:

Մի երկու ժամ չարչարուելուց յետոյ և վերջապէս, մասամբ տիկին Ղիւրսիկ օգնութեամբ, վճռեց անտանելի, դժուար խնդիրը:

— Ձեր մայրիկի մօտ հիւրեր են եկել, սրբեցէք աչքերդ, հանգարտեցէք, սանրուեցէք և գնացէք հիւրընդունարանը, ասաց տիկին Ղիւրսիկ: Վառվառէն այս բոլորը արեց, հայելու մէջ նայեց իւր վերայ և նրկատեց իւր ուռած, կարմրած աչքերը:

— Թոյլ տուեցէք ինձ, լաւ է, առաջուց գնալ պարտեզը, մի փոքր վազվզել այնտեղ, մինչև աչքերս կըհոսանան և չի երևալ իմ լաց լինելա:

— Բարի է, գնա, բայց միայն տանից ոչ այնքան հեռու: Նստի՛մ կարող հիմալ գնալ պարտեզ, բայց ես, Վառվառէ, յոյսս դնումեմ քո խոհեմութեան վերայ:

Նա շնորհակալութիւն յայտնեց իրաւունք տալու համար և վազեց: Նա շատ ծանր և անախորժ էր ըզ-

գում իւր սիրտը, արտասուքն արդէն չկային, իսկ շնչափողը, կարծես, սեղմուած էր: Վառվառէն բարկանումէր ո՛չ այնքան իւր վերայ, որքան դասախարակուհու վերայ, անտանելի նրկարի վերայ, երաժշտական անձռնի խաղերի վերայ և զգուշելի թուերի վերայ, որոնք լուացվում, փչանում են արտասուքից:

Վառվառէն վազվզելով և շուտ շուտ յետ նայելով, անցաւ պարտէզը. նա վախնումէր՝ որ մի գուցէ հիւրերը դան և նկատեն նորա արտասուած աչքերը: «Գուրս դամ ես դաշտը, այնտեղ օդը աւելի թարմ է, երես աւելի շուտ կհովանայ», մտածեց Վառվառէն, բաց արեց դռնակը և վազեց դաշտով, ծառատունկի միջով, ճահճի մօտ. այնտեղ ամենից հով է: Նա նստեց մի

քանի քայլ ճահճից հեռու, տափարակ քարի վերայ, ծածկեց ձեռներով իւր երեսը և սկսեց իւր զրութեան վերայ մտածել: Նորան թվումէր՝ որ նա ամենատանքալի երկխայ է, որ ամենքը նորան նախատումեն և մինչև անգամ պատժումեն բոլորովին անարգարացի, որ ոչ ոք նորան չէ սիրում, որ նորանից աւելի շատ են պահանջում, քան թէ միւս երկխաներից: Այսպիսի մտքեր պատվումէին նորա զլխում և զարթեցնում էին նորա մէջ ամենաժանր տղաւորութիւններ, արտասուքն անզաւար զըլորվում էին նորա երեսով և մեծ մեծ կաթիլներով մանում էին նորա մառերի տրանքները:

Նա, խբած աչքերով, նստած էր, միայն յանկարծ, նորան երևեցաւ, որ իբր թէ մի կրակի նշոյլ թռչկո-

տումէ նորա առաջ այս կողմ և այն
կողմ, և նորա լսելիքին հասան օտա-
րոտի երգի բառեր:

„Հոպ, հոպ, շուտով, շուտով քայ-
լենք առաջ ոստոստալով: Վազենք ա-
րագ, վազենք առանց յետ նայելու,
քանի արեգակը չի բարձրացել, ման-
գաղը չի ղողանջել, խօտը չի թառա-
մել“:

Ճշող բարակ ձայնիկը, կարծես կամ
մօտենումէր կամ հեռանումէր: Վառ-
վառէն բարձրացրեց գլուխը՝ մթու-
թիւնը սկսումէր տիրել աշխարհը.
նա իւր չորս կողմը նայեց և նորան
երևեցաւ, որ կրակի նշոյլը թռչկոտու-
մէ խոտի վերայ. զննեց և տեսաւ որ
դա իբր մի ամենափոքրիկ մարդ է,
բարակիկ ոտներով, բարձր սրածայր
գլխարկով, որը մոմի նման լոյս էր
արձակում: Հասակով նա կլնէր քա-

ռորդ արշինից ոչ աւելի, բայց զար-
մանալի շարժուն և ժիր. նա առանց
յոգնելու թռչումէր կամ մէկ, կամ
միւս կողմ, կամ ծածկվումէր խիտ
խոտի մէջ, կամ թռչկոտումէր նորա
վերայ և ամենածաղրաշարժ թռիչք-
ներ էր անում: Ինքն անբողջապէս
կանաչ էր, միայն գլխարկը կրակից.
զննելու ժամանակ՝ երեսը շատ ուրախ
և ծաղրածու էր երևում, թէև կա-
նաչագոյն, բայց ոչ հեռացնող կամ
անախտութիւն: Երբ նա հանդիստ և ձեռ-
քերը կախ գցած կանգնում էր, այն
ժամանակ նա այնքան բարակ էր, որ
չէր կարելի ջոկել խոտի տերևից և
նորան կարելի էր գտնել միայն լու-
սափայլ, շողշողուն գլխարկով: Նա
թռչկոտումէր՝ շատ ծաղրաշարժ կեր-
պով, իսկ և իսկ գորտի նման, և
նոյնպէս ինչպէս գորտը, ամեն

անգամ թռչելուց յետոյ և նորանից առաջ, ծնիները ծալելով, ցածանում էր և ձեռերով և ոտներով դէմ առած հողին՝ կանգնում էր։ Բայց ինչ դուռթեան մէջ և դանուէր նա, ինչ որ էլ անէր նա, դուռը և վառվառն զլխարկը, ինչպէս կրակ, նայում էին դէպի վեր։

Այդ մարդը թռչելով այս և այն կողմ, մօտեցաւ Վառվառէին և կանգնեց նորա առաջ։ Եթէ լինէր այլ դք, կվախենար, իսկ նա — բոլորովին, ուշի ուշով գննեց նորան և հարցրեց. «Ի՞նչ ես դու»։

— Ինձ անուանումեն ԺԻՔ, և այս ասելով թռաւ, որովհետեւ երկար չկարողացաւ հանդիստ կանգնել։

— Ինչպէս դու տրտիս ես. քեզ, երևի, ուսանել չին ստիպում։

Ժիրը հանդիստ կանգնեց, ձեռերը,

դրեց կողքերին և աշխատեց վսեմ և ծանր դէմք ընդունել։

— Ուսանել՞ Ի՞նչ ես ասում։ Մի՞թէ ես պիտի ուսանեմ. ես ամենից խելոք եմ, ես ինքս կարող եմ ամենքին ուսուցանել, իսկ եթէ մարդիք շուտ շուտ դային ինձ մօտ ուսանելու, նոքա աւելի բաղդաւոր կլինէին։ Նկարչութիւններով, երաժշտութիւնով, ու թուաբանութիւնով չի կարելի բաղդաւոր լինել։

— Այո՛, դու ճշմարիտն ես ասում, բացառանչեց Վառվառէն, թուաբանական խնդիրները շատ ձանձրալի են և ես նորանց բոլորովին չեմ սիրում։

— Այնպիսի թուաբանութիւն, որը դուք, երեսնաներ, ուսանումէք, ձանձրալի է. ձեր բան ու դործն է համարիլ այն՝ ինչ որ չունէք, դատարկ թուերի վերայ ձեր գլուխն էք ծա-

քայնում: Այ, ինչ կասեմ իմ թուա-
րանութեան, ես համարումեմ միայն
իմ օսկի ու արծաթը, որից շատ
ունեմ ես:

— Ապա ո՞ր է:

— Իմ մօտ՝ տանս է:

— Իսկ ո՞ր է քո տունը:

— Այստեղ շատ մօտ է: Գնանք
ինձ հետ, ես քեզ ցոյց կտամ իմ
զարմանալի սենեակները մի և նոյն
ժամանակ՝ կտեսնես և իմ գեղեցիկ
նկարները:

Եթե զու նկարել էլ գիտես

— Ի՞նչպէս չեմանամ. մինչև քո
ներկեր պատրաստելը՝ արդէն ես մի
մեծ պատկեր կսկսեմ և կվերջացնեմ:

Շատ էր ցանկալի Առաքառէի հա-
մար տեսնել, թէ ինչպէս կարելի է
մի բոլորում անել այն՝ որ իրան մեծ
գծուարութիւնով է յաջողվում նո-

րան ցանկալի էր և նկարել, և կա-
րել, և գրել, բայց միայն սովորել էր
կամենում: «Ես կգտնի քեզ հետ,
բայց վախենումեմ, տանը անհանգիստ
կլինեն ինձ համար»:

— Ինչո՞ւ պիտի անհանգիստ լինեն.
մի քանի քայլ հեռու իմ տունս է,
մենք մի բոլորում կհասնենք այնտեղ
և մինչև քեզ ծնողներդ փնդուելն,
գու աւելի շուտ կվերադառնաս տուն:

Առաքառէն, ինչպէս մեզ յայտնի է,
նստած էր տափարակ քարի վերայ՝
կոշտերով լի ճահճի եզերքում: Կոշ-
տերի արանքներում աիզմ (ջրի ցեխ,
աիլ) էր կանգնած: Կրակի նշոյլը
թռչկոտաց կոշտերի վերայով և իւր
ետեւից կանչեց Առաքառէին. նա զը-
նաց, բայց բոլորովին չկարողացաւ
հասնել նորան և շուտ շուտ յետ էր
մնում: Ժիրը ամեն անգամ վերադառ-

նումբեր նորա մօտ և օգնու մէր նորան հետեւելու:

— Այդ ինչ տեսակ անձոնք և ծանրաշարժ ոտներ ունէք դուք, մարդիկներդ: Նայումես — ահագին են, բայց ման են դալս, դանդաղ, կարծես փայտէ ոտներ լինեն: Թոխիս Նոյի՛ր, ահա այսպէս. ծնկներդ մի փոքր ծալիւր, յետոյ մի անդամից թոխի, ինչպէս ես. ապա թէ ոչ կխրուես ճահիճում:

Վառվառէն ճնկները մի փոքր ծալեց, թռաւ, բայց չկարողացաւ հասնել մինչև միւս կողար և խոր, շատ խոր, մինչև յատակը, ընկզմուեց ճահճի մէջ: Կրակի նշոյլը թռաւ նորա ետեւից և երգեց. «Դէպի ցած հեշտ է, դէպի վեր դժուար, դէպի ցած հեշտ է, դէպի վեր դժուար»:

Յանկարծ նոքա երեւցան մի մեծ

սնեւակի մէջ: Անհամար բաղմունքիւնր փոքրիկ կրակների ամեն բոպէ, առաստաղի և պատերի վերայ վառվում և նոյնպէս շուտով հանգչում էին: Առաջին բոպէում Վառվառէն ոչինչ չկարողացաւ ջոկել անհաստատ, աղօտ լոյսովը, բայց փոքր առ փոքր զննեց և տեսաւ, որ պատերից կախուած են պատկերներ:

Վառվառէն սկզբում շատ վախեցաւ, բայց փոքր առ փոքր նորա ուշքը եկաւ ղլուխը և մատերից, որ պատկերների համար գլխաւորապէս հետեւեց ձիրին. նա մօտեցաւ պատերին և սկսեց զննել: Այդ պատկերները շնուած էին պոռնի կրպցրած մամուռից, զանազան բոյսերից, տերեւներից, խոտերից և ծաղիկներից. հետուից նոքա վառ չէին, բայց մօտից՝ ոչ մի տեսարան չէին ներկայացնում:

— Սորա՞նք են քո պատկերները,
հարցրեց Վառվառէն:

— Այո՛, կարծեմ նոքա բաւական
նին լաւ են և բնական:

— Ի՞նչ օգտւո՞ւ: Նոքա թառամած
են — արհամարհական երեսի շարժ-
մունքով պատասխանեց Վառվառէն,
մեղանում այդպիսի նկարչութիւնները
պէտք չէն: Շուտ ինձ յետ դարձրու-
այտանդից:

— Ո՛չ, առաջ նայիր իմ հարստու-
թեանց վերայ, ծիծաղալով ասաց
ժիրը և թռաւ դէպի առաջ: Վառ-
վառէն շտապեց նորա ետեւից, վա-
խենալով որ մի գուցէ աչքից կորցնի:

Նոքա կանգնեցին սեղանի մօտ, որի
վերայ ոսկի էր դիպած, բայց ուշադրու-
թեամբ գննելուց յետոյ՝ երևեցաւ
որ այդ ոսկի չէր, այլ կէճիի գեղեցիկ
տերեւների մի դէղ:

Սեղանի մօտ նստած էին երկու
աղջիկներ, որոնք համարում էին
այդ կարծեցեալ ոսկիքը, որոնց վե-
րայ էլ նոցա քունը տարել էր: Ժիրը
նոցա շարժեց, խթեց (բռթեց) և
նախտեց քնկոտութեան համար:
Աղջիկները զարթեցան և բարձրա-
ցրին զլուսնները: Նոցա երեսները
սպրտնած և նուազած էին. նայ-
ւածքները թոյլ ախամայ, անկենդան
բայց Վառվառէն ուրախ էր մարդ-
կային զոյութեան համար և խիղջ
խօսաց նորանց հետ: Ժիրը հէնց դու-
րան էր սպասում. նա խիղջն փա-
խոււ:

Վառվառէն այդ նկատեց և սկսեց
գոռալ, կանչել նորան, բայց ի զուր-
ժիրը չվերադարձաւ և հեռուից մի-
այն լուռեցաւ նորա բարձրաձայն ծի-
ծաղը: Այստեղ միայն Վառվառէն

Հասկացաւ՝ որ իրեն խաբէլ են. նա սկսեց լալ, կոտրատել ձեռները և պոկատել իւր զլխի մազերը: Սպընտնած, նիհար, աղջկեքը մեղքացան նորան. նոքա մտաբերեցին թէ ինչ զրու թեան մէջ են խրեանք և ասացին. «Սիրելի աղջիկ, մի լար, մի կորցնիլ քո ոյժը դատարկ ափսոսանքով. աւելի լաւ է օգուտ քաղեր մեր փորձով և փախիւր այստեղից, քանի որ քո մէջ զեռ ոյժ և զօրութիւն կայ: Իսկ եթէ թողնես՝ որ ժամանակը անցնի, դու ել մեզ պէս կկորչես»:

— Ուրեմն ի՞նչ անեմ ես:

— Այստեղեց մինչև հոգի մտկերեցի՞ր բարձրացնումէ մի սանդուղք, որի վերջին աստիճանից պիտի դէպի վեր լծուէլ, որքան ոյժ կայ, այն ժամանակ դու զլխովդ կկտրես հոգի

բարակ խաւը, որը տրդեւումէ դուրս թռչել:

— Գնանք բոլորս միասին, սիրելիք, բացագանչեց Վառվառէն, և բոլորս միասին փորձենք մեր բաղդը:

— Ո՛չ, մենք չենք կարող, ախր ու թեամբ պատասխանեցին աղջկեքը. մենք անց ենք կացել ժամանակը և այժմ մենք այնպէս թոյլ ենք և այնպէս ախար, որ մեզանում չի բաւականանալ մինչև անգամ սանդուղքով բարձրանալու համար ոյժ:

— Ի՞նչն է ձեզ այդպէս նուազեցրել. հարցրեց Վառվառէն, կարծեմ, այստեղ մի մեծ աշխատութիւն չկայ:

— Անդործութիւնը, աշխատանքի պահասութիւնն է խկապէս մեր նրւազութեան և ախարութեան պատճառը: Այստեղ ամեն բան դործվում է այնպիսի արագութեամբ և անհի-

մին, որ մենք անդործութիւնից մահու չափ նեղարտում ու ձանձրանում ենք:

— Ե՛, բաւական է. մի՞թէ կարելի է նեղարտել ձանձրանալ, երբ դործումես այն՝ ինչ որ կամենում ես, երբ առաւօտունից մինչև երեկոյ խաղումես: Ես տեսնումեմ որ դուք այստեղ շատ խաղալիքներ ունէք:

— Այո՛, խաղալը լաւ է՝ աշխատութիւնից յետոյ, դործից յետոյ, երբ կյոգնես, իսկ մշտապէս միայն խաղալը — ձանձալի է: Ձե՛ս հաւատալ, թէ այստեղ ներքեւում որքան երկար օր է: Վե՛րջ չկայ նորան: Մի և նոյն ժամանակ օդը շատ ծանր է և շնչարգելառիթ:

Այո՛, օդը, իսկապէս, ծանր է, պատասխանից Վառվառէն, շուտով գնանք. իմ կարծիքով աւելի լաւ է

ամբողջ օրը աշխատել, քան թէ շունչ քաշել այնպէս, ինչպէս այստեղ:

Աղջիկները տարան նորան զանազան պտոյտներով և ծուռումուռ ճանապարհներով. մանր կրակները ամեն մի բոպէում վառվում էին և նոյնպէս շուտ հանդուժ. Վառվառէի տանրի վերայից սողում, անցնում էին օձեր և անձրեային ծիծուներ. նա զարհուրում էր և յանկարծ ահամայ գոռում էր և դողում: Վերջապէս նոքա մօտեցան մի ինչ բանի, որ նրմանումէր սանդուղքի. նորա աստիճանները կաղմուած էին հողից և մամուռից, բայց այնքան վատ էին, որ աւելի հողի մէջ փոս քցածի էին նմանում, քան թէ շինած աստիճանների. նորանց ամեն մէկում հաղիւ մի ոտ կտեղաւորէր:

Աղջիկներին մէկը շատ շուտ յոգնեց
և չկարողացաւ միւսներին յետևել.
նա բանում էր բերանը և օդ էր
շնչում: Երկրորդը գնաց Վառվառէի
հետ մինչև վերի աստիճանը, բայց
այստեղ պիտի կանգնէր. նորանում
թռչելու զօրութիւն չկար. նա լա-
ցաւ և Վառվառէին ասաց «Քոյրիկ,
մնաս բարեաւ. ես աւելի չեմ կարող
գնալ: Իսկ դու ժողովիր քո բոլոր
ոյժդ և թռի՛ր, գուցէ յաջողվի: Ո՛վ,
Աստուած իմ, ինչու ես սկզբում
անցկացրի ժամանակը»:

Վառվառէն ժողովեց իւր ոյժը,
թռաւ, գլխով կպաւ կակող հողին և
վայր ընկաւ: Սակայն առաջին անյա-
ջողութիւնը նորա արիութիւնը չը-
կէր, յոյսը չկտրեց. նա նորէն փորձ
փորձեց և կրկին անյաջողութիւն.
նա մի փոքր հանգստացաւ և ժողո-

վեց իւր բոլոր ոյժ և կարողութիւնը
վերջին, յուսահատ և վտանգաւոր
թռիչքի համար և իսկապէս, դուրս
սուզեց ճահճային աղմից: Նա շնչեց
սառը զիշերային օդը և վերջապէս
մեծ դժուարութեամբ դուրս ելաւ
կոշտի վերայ: Գիշերը հասել էր և
չորս կողմը ոչինչ էլ կարելի տեսնել:

— Վառվառէն սկսումէր վախենալ. նա
սկսեց օդնութիւն կանչել. նա յոյս
ունէր՝ թէ տանը կըսեն նորա ձայնը
և կգան նորա ետևից. բայց դժբաղ-
դաբար միայն անտառային արձա-
գանգն էր նորան պատասխանում:

Յանկարծ ճահճի վերայ երևեցաւ
լոյս. ինչպէս յառաջանումէ արտա-
յուղող հայելի ունեցող լապտերից:
Վառվառէն նայեց թէ որտեղից է
այդ լոյսը և տեսաւ իւր չափ մի գե-
ղեցիկ աղջիկ. նորա ամբողջ հա-

գուտար սպիտակ էր, ձեռքում բըռնած էր կերոն (մեծ մոմ, ФАРЕН). երեսի գծագրութիւնը և գէմքը գեղեցիկ էր, շէկադոյն մագերը ոլորվում էին ուսերի վերայ, նորա հայեացքը այնքան հեզ էր և խելացի, որ Վառվառէն վերան նայելուց չէր կշտանում և ցանկանումէր նորան գրկել:

— Ի՞նչպէս դու յայտնուեցիր այստեղ, զիշելը, մէնակ, մարդկային բընակութիւնից այսքան հեռու, հարցրեց գեղեցիկ աղջիկը:

— Ես ճանապարհս կորցրել եմ, պատասխանեց անվստահութեամբ Վառվառէն. նա ամաչում էր խոստովանել իւր յանցանքը: Դու, ինչպէս երևումէ, այդքան բարի ես, մարդասէր ես, լուսաւորիք ճանապարհս և տար ինձ տուն:

— Մեծ ուրախութեամբ, բայց ա-

ռաջ նայիր իմ տան վերայ: Դարձիր և տես այն բարձր լեռը:

Վառվառէն նայեց. լեռան վերայ մի ինչ լուսաւորումէր. նա կարծեց թէ այն լուսինն է ծագում, բայց աղջիկը գիտակը տուեց նորան և հրամայեց նայել նորանով: Վառվառէն գիտակով պարզ տեսաւ մի մեծ տուն, լուսաւորուած հազարաւոր ճրագներով. բացուած դռներից և բացուած լուսամուտներից լոյսը արձակումէր իւր ցողերը պատերը զարդարուած էին պատկերներով. լուսամուտների վերայ դրած էին գեղեցիկ ծաղիկներ: Բոլոր սենեակները լցուած էր զանազան հասակի փոքրիկ աղջիկների և տղաների բազմութիւնով, ամեն ոք մի որևիցէ բանով պարսպումէր, մի քանիսը կարդումէին, ոմանք կարով և ձեռագործութիւնով

էին պարագում, միւսները նկարում էին, գրում էին, երաժշտական գործիքների վերայ ածում էին, ամենքի դէմքից արտայայտվում էր բաւականութիւն, ուրախութիւն. սենեակներէն մէկում, ինչպէս երեւում էր՝ պարպմունքից յետոյ հանգստանում էին. խաղում էին զանազան խաղեր և պարում էին:

— Ա՛խ, այնանգ ինչպէս լաւ է, որքան կցանկայի լինել այնտեղ, բացանկանչեց վառվառէն:

— Ո՛չ, դեռ քեզ չի կարելի. դորա համար հարկաւոր է պատրաստուել ժրջան ուսումով և մեծ համբերութիւնով: Եթէ ցանկանում ես ինձ հետ այնտեղ գնալ, ուրեմն ուսիր, համբերութիւն ունեցիր, մի սրտնեղիր և պարապիր: Այդ տան ճանապարհը դժուար է, և ով կցանկայ

մտնել նորա մէջ՝ արիութիւնը չպիտի կորցնի, չպիտի զօրութիւնից ընկնի: Քեզանում կբաւականանա՞ն արդեօք այն էլ միւսն է:

— Չգիտեմ, բայց ես կաշխատեմ. ես իմ բոլոր ոյժս գործ կդնեմ, որ արժանանամ այնտեղ լինելու, ես բոլորը կկատարեմ ինչ որ դու ինձ կասես, միայն այնտեղ հասնելու համար օգնիր ինձ:

Փոքրիկ աղջիկը մտածեց, վառվառէի ձեռքը բռնեց տարաւ նորան մի քանի քայլ բարձրացրեց իւր կերոնը և, ցոյց տալով հեռու, վառվառէի տան վերայ, ասաց. «Դ՛նանք հիմա քո ծնողների մօտ. միմիայն քեզ մօտ տանը դու կարող ես բանալ քեզ համար ճանապարհ դէպի այն լեռան վրայի գեղեցիկ տունը: Զանաւէր, ուշադիր և լսող եղբի,

կտարիր և նկատիր ամեն բան, ինչ
ցոյց կտայ քեզ քու դատարարակու-
հին, և դու շուտով լաւ կլինես:
Մտքումդ ունեցիր. ամեն մի լաւ
անցկացրած օրդ՝ մի աստիճան կդնի
լերան վերայի տան սանդուղքին,
բայց դորա փոխարէն՝ անհնազան-
դութիւնով և ծուլութիւնով անց-
կացրած մի օրըդ, աւելի շատ աստի-
ճաններ կքանդի, քան թէ մի շա-
բաթուայ մէջ կկարողանաս դնել: Ու-
ղեղ մի տարիից յետոյ այս օրուայ
թուին արի այս տեղ և քարի վե-
րայ նստիր, որի վերայ նստած էիր,
և որտեղեց ծիրը քեզ հրապուրեց
դէպի ճահիճը: Ես կգամ և մենք
կտեսնենք որքան մեծ է քո աշխա-
տութեան սանդուղքը:

— Ա՛խ, որքան երկար միջոց: Ամբողջ
տարի, հառաչելով ասաց Վառվառէն:

— Մի հոգար, տարին շուտ կանց-
նի, նամանաւանդ երբ քո սանդուղ-
քի վերայ կմտածես և ամենայն օր
այնքան կաշխատես, որքան հարկա-
ւոր է: Մնա՛ս բարեաւ, աւելացրեց
նա, երբ հասցրեց Վառվառէին մին-
չև պարտիզի դռնակը: Քեզանից է
կախուած, որ մենք կրկին տես-
նուենք, իսկ երբ այդպէս անբաւա-
կան և բարկացող կլինես ինչպէս
մինչև այժմ, այն ժամանակ բոլորու-
վին չեմ գալ:

— Ո՛հ, եկ խնդրեմ, ես օր և դի-
շեր մտքումս կուենենամ քեզ, կաշ-
խատեմ որքան կների ոյժս. միայն,
նայիր, դու ել ի՛նձ մի մոռանար:

— Միթէ ես խաբեբայի՞ կամ մո-
ռացկոտի՞ եմ նմանում, քաղցր և
նազելի ժպիտով ասաց անձանօթը,
որ և Վառվառէին մեծ ուրախութիւն

պատճառեց, և նա վստահ գնաց
տուն. իսկ երբ յետ դարձաւ, որ
կրկին տեսնի լուսեղէն աղջկան, նա
չերեաց. արդէն անյայտացել էր:

Ուղեղ մի տարից յետոյ, մի և
նոյն օրը վառվառէն գնաց մեղ
յայանի քարի մօտ: Նորա սիրտը
սաստիկ բաբախում էր, նա նստեց
տափարակ քարի վերայ: Նա ամբողջ
տարին մեծ ջանասիրութեամբ աշ-
խատել էր, պարապել էր իւր դասե-
րով, բացի մի քանի օրերից, որոն-
ցում ծուլութիւնը նրան յաղթել էր:
Սո՛ժամ հէնց այդ օրերն էին վրդո-
վում վառվառէին. նա նորանց յի-
շում էր և իւր այդ թուլութիւննե-
րի համար ինքն իրան շատ դուր
նախատում էր:

Շատ անգամ կորցնում էր իւր սէ-
րը դէպի պարապմունքը, շատ ան-

գամ նա փոքր էր մնում, որ ամե-
նայն ինչ անհոգութեան տար. բայց
գեղեցիկ տան մասին ունեցած յիշո-
ղութիւնը և կերտնը ձեռքին նազե-
լի աղջկայ դէմքը՝ ստիպում էին նո-
րան, իրան ուղղելու վճռի վերայ
հաստատ մնալ, և նա այդպիսով
յաղթում էր իւր ծուլութեանը:

Վառվառէն նստել էր քարի վե-
րայ և սպասում էր մթնանալու.
մութը հեազհեաէ սաստկանում էր,
իսկ աղջկը տակաւին չէր երևում:
Վերջապէս նա սկսեց անհանգստա-
նալ և տխրութեամբ ասաց. «Ախ, Աս-
տուած իմ, մի՞թէ ես ոչինչ լաւ չեմ
արել այս տարուայ մէջ», և արտա-
սուքը կաթկթացին աչքերից:

Յանկարծ՝ հեռու թփերի և ծա-
ռերի միջից՝ փայլակնթաց լոյս երե-
ւաց. այդ լոյսը վայրկեանէ վայրկեան

մօտենում էր և ահա երևեցաւ աղ-
ջեկը իւր ձիւնանման հագուստով:
Այս անգամիս նա վառվառէին ա-
ւելի գեղեցիկ թուաց. նորա երեսը,
կարծես, մի տեսակ, հոգի աղնուաց-
նող և բարձրացնող յատկութիւն էր
ստացել: Վառվառէն անդիտակցարար
ծունկ չոքեց և, ինչպէս աղօթքի
ժամանակ, ձեռքերը դրեց կուրծքի
վերայ:

— Շնորհակալ եմ քեզանից նորա
համար՝ որ դու եկար, ասաց վառ-
վառէն:

— Դորա համար ինձ շնորհակա-
լութիւն մի անիլդ այլ քո ջանասի-
րութեանը և քո հաստատամտու-
թեանը. ծուրութիւնովդ և անհնա-
ղանդութիւնովդ՝ դու ինձ կհեռաց-
նէիր:

— Կարո՞ղ եմ արդեօք այժմ մինչև

վերջը քեզ հետ մնալ, հարցրեց
վառվառէն:

— Կնայենք և դորա համար յե-
տոյ կխօսանք. իսկ այժմ տեսնե՞ք
մե՞ծ է արդեօք քո անդուղքը:

Աղջեկը վառվառէի ձեռքից բռ-
նեց և տարաւ նորան, լուսաւորելով
ճանապարհը իւր կերոնով. այդպէս
հասան նոքա մինչև բլուրի ստորոտը,
որի գլխին փայլումէր հրաշալի, խոր-
հրդաւոր տունը:

Նորանք կանգնեցին մի օգարոտի
սանդուղքի առաջ. զոռ ի վեր աե-
ղում գցած էին երկու երկաթեայ
ձողեր, իսկ նոցա մէջ, փայտեայ
փոքրիկ ձողերով աստիճաններ, որք
կազմուած էին թուանշաններից, կար-
ծես քարեգրիչով զրուած էին քա-
րտախտակի վերայ:

— Ահա, ասաց աղջեկը, քո ա-

ռաջիկ ձգուած է աշխատութեան սանդուղքը: Գնա նորա վերայով, աստիճանները կազմուած են քո թրւաբանական խնդիրներից, տեսնո՞ւմ ես ինչպէս մէկ մէկի ետեւից են զըրուած:

—Այ հրա՛շք, բացագանչեց վառւառէն, աստիճանների վերայ բարձրանալով, բայց յանկարծ կանգնեց և ասաց. Ա՛յս ինչ է, ես չեմ կարողանում գնալ, այստեղ սարսափների շփոթութիւն է:

—Տեսնո՞ւմ ես արդեօք, այս շփոթութիւնը նորանից է յառաջ եկել, որ դու մի քանի օր ծուլացել ես: Եթէ այդպիսի օրեր շատ լինէին, այն ժամանակ պիտի ակամայ յետ դռննայիր, բայց ես յուսով եմ—նոքա շատ քիչ են. ես քեզ կօգնեմ անցնել:

Կրկին աստիճանները ուղղուեցան և վառւառէն շուտ շուտ բարձրանում էր վերև, բայց մի քանի ժամանակից յետոյ նորէն կանգ առաւ և տխրութեամբ ասաց.

—Այլ ևս աստիճանների չկան, միայն ծաղիկներ են ածած:

—Ոչինչ, գնա համարձակ, այդ քո ծաղիկներն են. լաւ գննիր այդ ծաղիկները, միթէ դու չե՞ս ճանաչում նորանց: Այդ քո նկարածներն և ասղազործածներն են: Համարձակ առաջ գնա:

Վառւառէն սկզբում վստահանում էր ոտ գնել ծաղիկների վերայ. նա վախենում էր, մի գուցէ ծալճլուեն իւր ոտի տակ և վայր ընկնեն, բայց երևաց որ, չնայելով գեղեցկութեանը երկաթի պէս պինդ և հաստատուն էին, և աստիճանների պէս նոցա

վերայ էլ շատ յարմար և հեշտ կտրելի էր բարձրանալ:

Բայց ահա երևեցաւ մի նոր սանդուղք, միայն առաջինից աւելի բարակ և նուրբ. նա անհամեմատ զաւրի վեր էր ձգուած: Վառվառէն ահով կանգնեց նորա առաջ:

— Ինչո՞ւ կանգնեցիր, համարձակ առաջ գնա. միթէ դու չե՞ս տեսնում — այդ քո երաժշտական աստիճաններն են: Տուր ձեռքդ և գնանք:

Նոքա գնացին. ամեն քայլում հընչում էին ձայներ, սկզբում միմիանցից բաժանած, անկարգ, բայց փոքր առ փոքր, քանի նոքա բարձրանում էին — այնքան աւելի պարզ, լաւ, կարգաւորված և բարձր. նոցա ներդաշնակութիւնը կարծես թեւեր էին տալիս վառվառէին և նա ոչ թէ գնում էր, այլ թռչում էր վերև:

Ահա նա դուրս եկաւ մի գեղեցիկ կանաչ դաշտի վերայ, որտեղ կար պարտիզն մի վայելուչ նստարան:

— Նստե՛նք և հանգստանանք, ասաց լուսեղէն աղջիկը, այդ է քո առաջին ճանապարհորդութեան նպատակը, սրանից յետոյ դեռ ևս ճանապարհ չկայ քեզ համար:

— Ի՞նչպէս, մի՞թէ ես այսօր չպիտի մտնեմ տուն, ասաց շտապաւ և տխրութեամբ վառվառէն:

— Ա՛յ, մի տարին բաւական չէ, լուսաւոր տունը մտնելու համար. այսուհետեւ էլ ջանասէր եղիր, այն ժամանակ եկող տարին աւելի շուտ կանցնի: Յոյսդ մի կորցնիր, մեզ մօտ տանք անշուշտ կլինիս. նայի՛ր, ինչպէս մեծ է քո մի տարուայ սանդուղքը:

— Ա՛խ, Աստուած իմ, իսկ ես

կարծում էի թէ մենք հէնց այսօր
կլինենք այնպէս:

— Նայէր ինքդ, կարելի՞ է արդեօք,
ասաց աղջկը և պահեց թփերի
մէջ իւր կերոնը: Վառվառէն նայեց.
լեռան զազաթում, նորա առաջ
կազնած էր մի և նոյն լուսաւոր
տունը. նա փայլումէր հազարաւոր
ճրագներով բայց նորա հեռաւորու-
թիւնը այնքան մեծ էր, որքան և
այն ժամանակ, երբ նա նորա վերայ
նայումէր ճահճի մօտից. լուսինը
ծագեց և նորա լոյսով վառվառէի
և տան մէջ բացուեցան անմատչելի
ժայռեր, վեհեր, փլատակներ և հե-
ղեղներով փորուած ահագին փոսեր,
այնպէս որ՝ այլ ևս անկարելի էր մի
քայլ անգամ առաջ դնել:

Վառվառէն տխրեց և քիչ էր մը-
նում որ արտասուէր, ասաց.

— Է՛հ, այսպիսի ճանապարհով
ոչ միայն այժմ, այլ և ոչ մի ժամա-
նակ գնալ չի լինիլ:

— Դու սխալվումես. անցեալ տա-
րուայ գնացած ճանապարհդ սորա-
նից լաւ չէր. այն ժամանակ կանգ-
նած էիր ճահճում, մինչև լեռու
շատ էր հեռու և դու չկարողացար
տեսնել նորա անհարթութիւնները:
Գիտացիր. որքան մենք մօտենում
ենք մեր նպատակին, այնքան աւելի
պարզվում է ճանապարհի բոլոր ան-
հարթութիւնները: Միշտ լեռները
հեռուից աւելի հաւասար և մատ-
չելի են թվում, քան թէ մերձակա-
ւից, երբ մօտենում ես նոցա:

Վառվառէն տխուր կախ զցեց զը-
լուխը, բայց աղջկը մխիթարումէր
նորան և համոզում էր աւելի հաս-
տատ աշխատել:

— Ինչպէս այս տարի ամեն մի օր, ամեն մի յաջող պարապմունք աստիճաններ էին դնում քեզ համար, նոյնպէս և յառաջիկայ տարին՝ օրէց օր՝ նոյնպէս կաւերացնի աստիճան, կամ կամուրջի մի մասն, որ ձգվումէ փլատակների և անդունդների վերայ. կմնա ապրեօք մշտապէս այստեղ, թէ առաջ կերթաս՝ կախուած է քեզանից: Մի տարիից յետ մենք կրկին կհանգիպենք քեզ հետ՝ քարի մօտ և ես հաւատացած եմ, քո ճանապարհը շատ երկար կլինի:

— Այո՛, որ կրկին համոզուեմ, թէ մնումէ անցնելու մի այսքան էլ, կամ աւելի քան թէ անցել եմ:

— Հետեւեալը կլինի քեզ համար և աւելի կարճ և աւելի հեշտ. սակայն, եթէ դու ամիսսում ես, որ հետեւել ես դու ինձ, կարող ես զը-

նալ այնտեղ որտեղից որ եկար. դիտացիր, աշխարհւէան ճանապարհը այնպիսի յատկութիւն ունի, որ նորա վերայ արգելքներ չկան. հարկաւոր է կամ առաջ գնալ, կամ յետ դառնալ: Ապա յետ նայիր:

Եւ աղջիկը դիտակը տուեց Վառվառէին և նորան յետ շրջից: Վառվառէն սկզբում ոչինչ չկարողացաւ որոշել, թէ ինչ է նորա առաջ. վերջապէս տեսաւ իրան դասաւորան մէջ՝ սեղանի մօտ, որոյ վերայ դրուած էին ճղճղուած և աղտոտած գրքեր, անմաքուր տետրակներ, քամած և ներկերը վեր թափած նկարներ:

— Ի՞նչպէս է քեզ թվում այն կեանքը, հարցրեց աղջիկը:

— Ո՛չ, ո՛չ բոլորովին լաւ չէ, ես այն ժամանակ չափազանց սրտնեղում էի, և վերջապէս այդ ամենը ինձ

ատելի է. չեմ հասկանում թէ ինչպէս այդպէս անկարգ կարող էի լինել ես:

— Ապա հիմայ նայիր այն կողմը:

Վառվառէն տեսաւ, ինչպէս ինքը նստած է քարի վերայ, կարմրած, արտասուելից աչքերով, իսկ նորա առաջ թռչկոտումէ լուսատու մարդը — ժիրը: Բայց նա անյայտացաւ և Վառվառէն կրկին, ինչպէս կենդանի, նստած էր քարի վերայ. չորս կողմը դիշեր էր:

— Աստուած իմ, ինչպէս ես անխոհեմ, անբաղդ եմ եղել: Ո՛չ, ո՛չ, ես չեմ կամենում յետ դառնալ: Բոլոր ուժով պիտի աշխատեմ և, թէև ինձ վեճակուած չէ երբէք հասնել լուսեղէն տունը, բայց կրկին յոյսս չպիտի կորցնեմ և պիտի դիմեմ դէպի այն:

— Շատ լաւ. Ո՛րքան ես ուրախ

եմ արիացիր և աշխատիր քոյրիկ, շուտ թէ ուշ՝ նոյնպէս կ'լինիս այնտեղ՝ տան մէջ: Այժմ մնա՛ս բարեաւ: Ժամանակ է երկուսիս ևս դէպի գործ:

Վառվառէն չգիտէր ինչպէս, բայց երեւեցաւ իւր ծնօրների տանը: Նա դարձեալ աշխատումէր կրկին ջանասիրութեամբ և ամէն տարի, շատ տարիների ընթացքում, պատահում էր լուսեղէն աղջկայ հետ և տարեց տարի մօտենում էր նպատակին. նորա աշխատութիւնքը և ջանքը իւր համար ճանապարհ, էին բաց անում տարեց տարի դուրս էր դալիս կամ նոր աստիճան կամ շինվում, էր կամ մուրջի մի փոքր մասը՝ անդունդի վերայով անցնելու համար:

Վերջապէս հասաւ բաղաւոր բուսկէն. Վառվառէի առաջ բացուեցան

զարմանալի շինութեան զոները և նա մտաւ միշտ ուրախ և բազդաւոր աղջիկների շարքը. նոքա անընդհատ պատմում էին իւրեանց կեցութիւնից և հաւատացնում էին նորան, որ նորան էլ այնտեղ այնպէս լաւ կլինի: Նոքա ցոյց տուեցին Վառվառէին իւրեանց պարապմունքները և նա շատ ուրախացաւ նորահամար, որ ինքն էլ կկարողանայ այս բոլորով նոյնպէս պարապել:

Վառվառէի սիրտը լցուած էր շնորհակալութեամբ, և նա արտասոյտեց այդ իւր ուղղեցոյցին:

— Զե՞ն կամենալ արդեօք յետ նախել, ասաց նա, զիտակը տալով Վառվառէին:

Վառվառէն նայեց նորանով և զարմանքից կարծեա զարհուրեց. գեղեցիկ շինութիւնը այլ ևս լեռան վերայ չէր,

այլ ներքեւում հողի վերայ, իւր ծնողների զիւղական պարտիզի մէջ. սա տեսաւ որ իւրեանք ճեմում են ծառուղիում:

— Այս ի՞նչ է, բացազանչեց Վառվառէն, մի՞թէ ես մեր տանն եմ:

— Այո՛, ուրախութեան և աշխատանաց բնակարանը տեղափոխուեց քո ծնողների տունը. դու յաղթեցիր այն տարածութիւնը, որով այդ տունը բաժանվումէր ձեզանից:

— Բայց ինչպէս այստեղ բոլորը գեղեցիկ է, ուրախութեամբ բացազանչեց Վառվառէն. այժմ աշուն է, իսկ այստեղ ծառերը և խոտը այսչափ կանաչ, թարմ և գեղեցիկ են:

— Այդ այդպէս է թվում քեզ, որովհետեւ նոցա լուսաւորում է տան մէջ լցուած փայլունը: Այժմ, որովհետեւ պիտի բաժանուենք, հրաժա-

րուենք միմիանցից, կամ քեզ խորհուրդ. մի՛ հպարտանար և մի՛ պարծենար նորանով՝ որ դու զժուար աշխատութեան սանդուղքով անցար, ապա թէ ոչ՝ տան հեզ և քաղցր լոյսը՝ պայծառութեան և ցաւազարութեան կիփխուի և կիւրացնի քեզ, և դու բոլորը կտեսնես ամենավատթար կերպով. քեզ ոչինչ դուր չի գալ և ամեն բանից անբաւական կլինես:

—Մնա՛ ինձ հետ և այսուհետեւ էլ ուղեցոյց եղեր ինձ, վրդովված բացառանչեց Վառվառէն:

—Ձեմ կարող. միայն դու չես ինձ յանձնուած. ես շատերի եմ օգնում, շատերի եմ առաջնորդում. իսկ եթէ ես քեզ երբ և իցէ հարկաւոր կլինեմ, դու ինձ կանչեր սրտիդ խորքից և ես իսկոյն քեզ օգնութիւն կը հասնեմ:

—Բայց ես չգիտեմ քո անունը, ուրեմն ի՞նչպէս կանչեմ քեզ:

—Ես ունեմ մի քանի անուններ. ինձ անուանում են և աշխատակիցներն և հասարակականներն և պոէտներն: Մնա՛ բարեւաւ, երբ հարկաւոր կլինեմ այդպէս էլ կանչեր ինձ:

Սպիտակ, լուսեղէն աղջիկը կերօնով՝ անյայտացաւ. Վառվառէն երևեցաւ իւր պարտիզում, և նա կրկին անգամ ինքն իրեն խօսք տուեց՝ երբէ՛ք չթողնել զեղեցիկ երևոյթի ցոյց տուած ճանապարհը:

ԳԻՆԵ Է 25 ԿՈՊ.

0004033

2013

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0004033

